

แนวคิดการบริหารการศึกษาตามหลักไตรสิกขากับแนวคิดตามทฤษฎีเชิงระบบเป็น ความสอดคล้องกันที่ลงตัว

The Concept of Educational Administration according to the
Trisikkha principles with systematic theoretical concepts is a perfect
coherence.

ทวีศักดิ์ ทองทิพย์

Taweesak Thongthip

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

E-mail : Taweesak.thongtip@hotmail.com

บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการหนึ่งที่น่าสนใจอารยประเทศทั้งหลาย ได้นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ในประเทศของตนเองอย่างแพร่หลายเนื่องจากว่าการศึกษาคือเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพประการหนึ่งซึ่งสามารถนำมาใช้ในการพัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญงอกงามได้ทั้งทางด้านกายภาพ ทางด้านสังคม ทางด้านจิตใจและทางด้านสติปัญญาสำหรับทางด้านกายภาพนั้น การศึกษาเป็นเครื่องมือทำให้มนุษย์รู้จักวิธีการพัฒนาสุขภาพร่างกายของตนทั้งทางด้านสุขอนามัย ตลอดจนทั้งการพัฒนาให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณมิให้เกิดโทษ เป็นต้นทางด้านสังคมนั้น การศึกษาเป็นเครื่องมือทำให้มนุษย์รู้จักวิธีการพัฒนาความประพฤติ ทำให้มนุษย์เป็นผู้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ละเมิดกฎกติกาที่ตั้งมาของสังคมไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีและเกื้อกูลกัน ให้ความสัมพันธ์ที่ดี ช่วยเหลือ เกื้อกูล ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน เป็นต้น ทางด้านจิตใจนั้น การศึกษาเป็นเครื่องมือทำให้มนุษย์รู้จักวิธีการพัฒนาด้านจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลายเช่น เรื่องของคุณภาพจิต สมรรถภาพจิตใจ และด้านสุขภาพจิต เป็นต้น ทางด้านสติปัญญานั้น การศึกษาเป็นเครื่องมือทำให้มนุษย์รู้จักวิธีการฝึกอบรมปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง ตลอดจนทั้งเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา การพัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญงอกงามได้ตามที่กล่าวมานั้น ในปัจจุบันนานาอารยประเทศทั้งหลายส่วนใหญ่ล้วนได้นำเอาการศึกษาไปใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่ในประเทศของตนทั้งสิ้น

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเกี่ยวกับการศึกษาอยู่จำนวนมาก หลักคำสอนเหล่านี้หากได้นำมาศึกษาวิเคราะห์ อธิบาย ตีความ จัดทำเป็นหลักวิชาการบูรณาการให้เข้ากับยุคสมัยแล้ว ก็น่าจะสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารการศึกษาและพัฒนามนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกทางหนึ่งด้วย จากที่ผู้เขียนเองเป็นได้ศึกษาวิชาการทางด้านพระพุทธ-ศาสนาเป็นเวลานานประกอบกับได้มีประสบการณ์และมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาอาระยะหนึ่ง ในโรงเรียนการกุศลของวัดโพธิ์พระพุทธศาสนาได้มีการบริหารการศึกษาโดยนำหลักของไตรสิกขามาเป็นเครื่องมือในการบริหารการศึกษา และในช่วงนี้ผู้เขียนเองก็ได้มีโอกาสติดตามศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎีใน

ด้านการบริหารการศึกษาพบว่า ปัจจุบัน ในวิทยาการสมัยใหม่ได้มีทฤษฎีด้านการบริหารการศึกษายู่หลายทฤษฎี ในบรรดาทฤษฎีเหล่านั้นมีอยู่ทฤษฎีหนึ่งที่มีหลักการคิดคล้ายคลึงกันกับหลักของไตรสิกขาในทางพระพุทธศาสนา คือ ทฤษฎีเชิงระบบ(System Theory) ของ ลูตวิก วอน เบร์ทาแลฟฟ์(Ludwig Von Bertalanffy) ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าน่าจะได้มีการศึกษาเปรียบเทียบกันระหว่างทฤษฎีทั้ง ๒ นี้ เมื่อได้เห็นผลของการเปรียบเทียบกันที่ชัดเจนแล้วก็นำทฤษฎีทั้ง ๒ มาบูรณาการและสร้างเป็นรูปแบบ(Mode) ของการบริหารการศึกษาขึ้นมา โดยอาจตั้งชื่อรูปแบบการบริหารการศึกษาแบบนี้ว่า "รูปแบบการบริหารการศึกษาโดยใช้หลักของไตรสิกขาบูรณาการ" ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอในประเด็นดังกล่าวจึงได้เขียนบทความนี้ สำหรับเนื้อหาที่ผู้เขียนจะนำเสนอในบทความนี้มีอยู่ ๓ ประเด็นหลักคือ ๑) หลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา ๒) หลักทฤษฎีเชิงระบบ (System Theory) และ ๓) การเปรียบเทียบการใช้หลักไตรสิกขาและทฤษฎีเชิงระบบในการบริหารการศึกษา รายละเอียดของแต่ละประเด็นจะได้นำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

หลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา (The threefold fraining)

ในบรรดากระบวนการพัฒนาชีวิตมนุษย์ถือว่าการศึกษเป็นสิ่งสำคัญเพราะการศึกษเป็นการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางด้านกาย ทางด้านสังคม ทางด้านจิตใจ และทางด้านปัญญา ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ได้ให้ความสำคัญกับคำว่า "สิกขา" หรือ ที่เรามักเรียกในภาษาไทยว่า "ศึกษา" เป็นอย่างมาก หลักของสิกขานี้เป็นหลักธรรมที่มีความหมายครอบคลุมการปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนา จนกล่าวได้ว่าเรื่องของการศึกษาเป็นเรื่องพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น สำหรับความหมายของไตรสิกขาคืออะไร แนวคิดตามหลักของไตรสิกขาเป็นอย่างไร รูปแบบของวิธีไตรสิกขาเป็นอย่างไร การนำรูปแบบไตรสิกขาไปใช้ในการบริหารการศึกษาทำได้อย่างไรผู้เขียนจะได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

ความหมายของไตรสิกขาคืออะไร

คำว่าไตรสิกขา ในหลักคำสอนของพระพุทธ-ศาสนา หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษาสามอย่าง หรือข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ผีกหตบรรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน คำว่า "การศึกษา" ที่ใช้ในภาษาไทยนั้นเป็นคำที่นำมาจากภาษาสันสกฤตถ้าเป็นบาลีก็คือ "สิกขา" เรียกได้ว่าเป็นคำเดียวกันสิกขา คือการศึกษาในหลักพระพุทธศาสนา และสิกขาในพระพุทธศาสนานั้นมี ๓ อย่าง ได้แก่ ศีลสมาธิ และ ปัญญา นั้นเอง

แนวคิดตามหลักของไตรสิกขาเป็นอย่างไร

หลักสิกขานี้ครอบคลุมการปฏิบัติทั้งหมดในพุทธศาสนา สิกขาเป็นหลักธรรมภาคปฏิบัติ เมื่อหลักปฏิบัติธรรมทั้งหมดอยู่ในหลักสิกขา ก็กล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนานั้นเป็นหลักธรรมแห่งการศึกษา เรื่องของการศึกษาเป็นเรื่องของพระพุทธศาสนาทั้งสิ้นการพัฒนาตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นแหละเป็นเนื้อเป็นตัวเป็นความหมายที่แท้ของการศึกษาการศึกษานั้นเป็นทั้งตัวการพัฒนาและเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนา คือเป็นการพัฒนาคนขึ้นไป โดยพัฒนาตัวคนทั้งคนหรือชีวิตทั้งชีวิต ตัวการพัฒนานั้นคือการศึกษา เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาอย่างนี้แล้วก็จะเอาคุณสมบัติที่ตัวมีซึ่งเกิดจากการศึกษานี้ไปเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต และสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ การศึกษาก็เลยกลายเป็นเครื่องมือการพัฒนา แนวคิดการพัฒนามนุษย์ตามหลักของไตรสิกขานี้เป็นการพัฒนาแบบองค์รวม มีหลักการที่สำคัญดังนี้

๑) สร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นก่อนได้แก่ (๑) ปัจจัยภายนอกที่ดี (ปรโตโฆสะ) คือสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี มีความเป็นกัลยาณมิตร (๒) ผีกการคิดอย่าง

ลูกวิธี (โยนิโสมนสิการ) เป็นการให้ลูกวิธีถูกต้องและเป็นระบบอันจะเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ ความเห็นถูกต้อง คือ สัมมาทิฐิเกิดขึ้นเมื่อสัมมาทิฐิเกิดขึ้นแล้ว ก็จะทำให้เห็นแนวทางดำเนินการที่ ชัดเจนแจ่มแจ้งก็เข้าสู่กระบวนการฝึกตามหลักไตรสิกขา

๒) การฝึกตามหลักของไตรสิกขา ซึ่งมีหลักสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ (๑) ศีล เป็นเรื่องของ การฝึกศึกษาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุและทางสังคม บางที่ท่านแยกย่อยไปอีก คือ การพัฒนา ความสัมพันธ์กับวัตถุ เรียกว่า "กายภาวนา" และการพัฒนาความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ เรียกว่า "ศีลภาวนา" (๒) สมาธิ เป็นการพัฒนาด้านจิตใจ เช่นเรื่องของคุณธรรม ความดี เรื่องของสมรรถภาพจิตใจความเข้มแข็ง หนั้นเพียร อดทน ความมีสติ สมาธิความสุข ความสดชื่น เบิกบาน เรียกว่า "จิตภาวนา" (๓) ปัญญา เป็นการ พัฒนาด้านความรู้ ความเข้าใจเน้นความรู้ตามความเป็นจริง หรือรู้ตามที่มันเป็นเรียกว่า "ปัญญาภาวนา"

๓) วัดและประเมินผล การพัฒนาที่รอบด้านครอบคลุมนั้น นักการศึกษาปัจจุบันว่ามี ๔ อย่าง ซึ่งตรงพอดีกับในพระพุทธศาสนา เรียกว่า การพัฒนา ๔ ด้าน คือ ๑) พัฒนากาย แยกได้เป็นหลายอย่าง อย่างง่ายที่สุด คือ พัฒนาร่างกายให้แข็งแรงมีสุขภาพดี หายโรคหายภัย แต่พุทธศาสนายังพูดต่อไปอีกถึง การพัฒนากายในความหมายว่า เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพอย่างถูกต้องดีงาม ตัวการพัฒนากาย เรียกว่ากายภาวนา ถ้าเป็นคนก็เรียกว่า "ภาวนิตกาย" แปลว่าคนที่พัฒนากายแล้ว ๒) พัฒนาศีล คือการพัฒนาการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยดี มีระเบียบวินัย อยู่ในกฎเกณฑ์กติกา มีชีวิตที่เกื้อกูล เป็นประโยชน์ และมีอาชีพที่ถูกต้องโดยประกอบสัมมาชีพ พัฒนาศีลนี้ปัจจุบันเรียกว่าการพัฒนาทางสังคม ทางพระเรียกเป็นทางศัพท์ว่า "ศีลภาวนา" ถ้าเป็นคนได้พัฒนาศีลแล้วก็เรียกว่า "ภาวนิตศีล" ๓) พัฒนาจิต เป็น การฝึกอบรมเสริมสร้างจิตใจให้พร้อม สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติทั้ง ๓ คือ (๑) คุณภาพจิต ได้แก่ พวก คุณธรรมต่างๆคือ เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม (๒) สมรรถภาพจิตหรือความสามารถของจิต คือความมีสติดี มี วิริยะความเพียรพยายามสูงส่ง มีขันติ ความอดทนและทนทาน (๓) สุขภาพจิต คือมีจิตที่มีสุขภาพดี มีจิตใจ เป็นสุข สดชื่น เบิกบาน ร่าเริง ปลอดโปร่ง สงบผ่องใส การพัฒนาจิตนี้ถ้าเรียกสั้นๆ ก็เรียกว่า "จิตตภาวนา" ถ้าเป็นคนฝึกอบรมจิตแล้ว พัฒนาจิตแล้ว ก็เรียกว่าเป็น "ภาวนิตจิต" ๔) พัฒนาปัญญาแบ่งได้ดังนี้ ปัญญา ขั้นแรก คือปัญญาที่เป็นความรู้ความเข้าใจในศิลปวิทยาการ ต่อจากนั้น ลึกซึ้งลงไปอีกคือการรับรู้ เรียนรู้ อย่างถูกต้อง ตามความเป็นจริงไม่เพี้ยนหรือเอนเอียงด้วยอคติ เนื่องจากการรับรู้ นั้น ยังมีขั้นต่อไปอีก คือการคิดการวินิจฉัย ซึ่งหมายถึงการคิดวินิจฉัยด้วยการใช้ปัญญาโดยบริสุทธิ์ใจ ปัญญาอีกขั้นหนึ่ง คือ ปัญญาที่รู้เข้าใจถึงสาระแห่งความเป็นไปของโลกและชีวิต รู้ทางเสื่อมทางเจริญและเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รู้ วิธีแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์ความสำเร็จที่ทำให้พัฒนาดน พัฒนาชีวิตและสังคมให้เจริญดีงามยิ่งๆ ขึ้นไป ขั้นสุดท้ายได้แก่ ปัญญาที่รู้เท่าทันธรรมชาติของสังขาร คือโลกและชีวิต เข้าถึงความเจริญแท้ของการที่สิ่ง ทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัยของมัน ทำให้คลายความยึดติดถือมั่นโดยวางใจได้ถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย แยก จิตใจออกมาเป็นอิสระได้ เลิกเอาความอยากของตนเป็นตัวกำหนดเปลี่ยนมาเป็นอยู่และทำการด้วยปัญญา เป็นขั้นที่จิตใจเข้าถึงอิสระภาพ หลุดพ้นจากความทุกข์โดยสมบูรณ์ การพัฒนาทางปัญญา เรียกว่า "ปัญญา ภาวนา" ถ้าเป็นคนก็เรียกว่า "ภาวนิตปัญญา" คือเป็นคนที่ได้ฝึกอบรมพัฒนาปัญญาแล้วก็จบการพัฒนา ๔ ด้าน ซึ่งถือว่าครบถ้วนสำหรับชีวิต ดังนั้นการดำเนินชีวิตที่ดีจึงต้องมีการศึกษา และพัฒนาตนเองอยู่ ตลอดเวลา

รูปแบบของไตรสิกขาเป็นอย่างไร (The threefold training Model)

จากแนวคิดตามหลักของไตรสิกขาตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นจะเห็นได้ว่ารูปแบบของไตรสิกขา ประกอบด้วยส่วนประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้ ๑) ปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ หมายถึง มีปรัตโมสะและโยนิโส

มนสิการที่ดี ซึ่งก็คือ ทรัพยากรทางการบริหารทุกๆ ด้านได้แก่ ระบบบริหาร อาคารและสถานที่ หลักสูตร สื่อ และแหล่งการเรียนรู้ อุปกรณ์การศึกษา สาธารณูปโภคพื้นฐาน และ สวัสดิการ บุคลากร และ ผู้เกี่ยวข้อง งบประมาณ เป็นต้น ปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิดังที่กล่าวมานี้เรียกว่า "บุพภาคของการศึกษา" คือ สิ่งที่ต้องจัดให้มีขึ้นก่อนการจัดการเรียนการสอนโดยใช้หลักไตรสิกขา 8) กระบวนการฝึกตามหลักของไตรสิกขา คือ การเรียนการสอนโดยใช้ไตรสิกขา การสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ๓) วัดและประเมินผล การใช้ไตรสิกขาในการบริหารจัดการศึกษา คือ (๑) ผลที่เกิดกับตัวผู้เรียน เช่น ผู้เรียนได้มีการพัฒนาทางด้านกายทางด้านศีล ทางด้านจิตใจ ทางด้านปัญญามากน้อยเพียงใด (๓) ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชน เช่น โรงเรียนได้รับความไว้วางใจ เชื่อมั่น ศรัทธา และได้รับความร่วมมือจากชุมชน วัดในชุมชน ได้ศาสนทายาทเป็นกำลังส่งเสริมพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น ครอบครัวในชุมชน มีสมาชิกที่เป็นคนดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขไว้ช่วยเหลือครอบครัวและช่วยในการพัฒนาชุมชนเพิ่มมากขึ้น

การนำรูปแบบไตรสิกขาไปใช้ในการบริหารการศึกษาทำได้อย่างไร

การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน นักวิชาการได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า เราจะต้องเห็นตรงกันก่อนว่า คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนานั้นคือ คนเป็นตัวตั้งของการพัฒนาทั้งหลาย คนที่ได้รับการพัฒนาดีแล้วจะบรรลุถึงสภาวะที่เรียกว่ามนุษย์ที่สมบูรณ์ เมื่อคนชนิดนั้นไปอยู่จุดใดของสังคม เขาก็มีส่วนให้จุดนั้นพัฒนาไปด้วย กล่าวคือมนุษย์ที่สมบูรณ์จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจศาสนา และวัฒนธรรมต่อไป" ที่ผ่านมามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดงใหญ่ ได้มีแนวคิดในการนำเอาหลักไตรสิกขาในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาไปใช้ดำเนินการจัดการศึกษาในรูปแบบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งหมายถึง โรงเรียนระบบปกติทั่วไป แต่เน้นการนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารและพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาชีวิตโดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงหาปัญญาและมีเมตตาเป็นฐานในการดำเนินชีวิตโรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นโรงเรียนที่นำวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่แต่เดิมมาใช้โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจชีวิตอย่างแท้จริง และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยอาศัยระบบการศึกษาตามหลักไตรสิกขามาใช้ในการฝึกอบรมให้ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้าน หลักการนำรูปแบบไตรสิกขาไปใช้ในการบริหารจัดการการศึกษา มีหลักการ ดังต่อไปนี้๑) สร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ คือ ทรัพยากรทางการบริหารทุก ด้าน เช่น ระบบบริหารอาคารและสถานที่ หลักสูตร สื่อและแหล่งการเรียนรู้ อุปกรณ์การศึกษา สาธารณูปโภคพื้นฐาน และ สวัสดิการบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง งบประมาณ เป็นต้น ให้มีความพร้อมที่จะใช้การได้อย่างเต็มศักยภาพในทุกด้านพร้อมทั้งทำความเข้าใจในกระบวนการดำเนินงานในทุกขั้นตอนอย่างถูกต้องจนเกิดเป็นสัมมาทิฐิ คือ เป็นความเห็นที่ถูกต้อง ๒) กระบวนการฝึกตามหลักของไตรสิกขา คือ การเรียนการสอนโดยใช้ไตรสิกขาการสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรมีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ๓) วัดและประเมินผล การใช้ไตรสิกขาในการบริหารจัดการศึกษา คือ (๑) ผลที่เกิดกับตัวผู้เรียน เช่น ผู้เรียนได้มีการพัฒนาทางด้านกาย ทางด้านศีล ทางด้านจิตใจ ทางด้านปัญญามากน้อยเพียงใด (๒) ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชน เช่นโรงเรียนได้รับความไว้วางใจ เชื่อมั่น ศรัทธา และได้รับความร่วมมือจากชุมชน วัดในชุมชนได้ศาสนทายาท เป็นกำลังส่งเสริมพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้นครอบครัวในชุมชน มีสมาชิกที่เป็นคนดีไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขไว้ช่วยเหลือครอบครัวและช่วยในการพัฒนาชุมชนเพิ่มมากขึ้นซึ่งสามารถเขียนเป็นรูปแบบ (Model) ได้ดังนี้

สรุปแนวคิดการบริหารการศึกษาตามหลักไตรสิกขา

วิธีคิดแบบนี้มีส่วนประกอบที่สำคัญ ๓ ประการได้แก่

- ๑) สร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ คือ ทรัพยากรทางการบริหารทุกๆ ด้านและสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นก่อน
- ๒) กระบวนการฝึกตามหลักของไตรสิกขา คือ การเรียนการสอนโดยใช้ไตรสิกขา การสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
- ๓) วัดและประเมินผลการใช้หลักไตรสิกขาในการบริหารจัดการศึกษา เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียนและศึกษาผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนไปด้วยพร้อมกัน

หลักทฤษฎีเชิงระบบ (System Theory)

ทฤษฎีเชิงระบบเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการในปัจจุบัน กล่าวคือ มีหลายภาคส่วนที่ได้นำเอาทฤษฎีนี้ไปใช้เป็นกรอบในการบริหารองค์กร ทั้งสถานประกอบการ ภาคธุรกิจของเอกชน และในองค์กรของรัฐ โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ก็ได้นำเอาทฤษฎีเชิงระบบนี้เข้ามาใช้ในระบบประกันคุณภาพทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ด้วยสำหรับความหมายของระบบคืออะไร แนวคิดตามหลักของทฤษฎีเชิงระบบเป็นอย่างไร รูปแบบของวิธีระบบเป็นอย่างไร และ การนำรูปแบบทฤษฎีเชิงระบบไปใช้ในการบริหารการศึกษาทำได้อย่างไรผู้เขียนจะได้นำเสนอตามลำดับ ดังนี้

ความหมายของระบบคืออะไร

คำว่าระบบเป็นกลุ่มขององค์ประกอบต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน และ มีความเกี่ยวข้องกันในลักษณะที่ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อกระทำกิจกรรมให้ได้ผลสำเร็จตามความต้องการ ปัจจุบันคำว่า "ระบบ" เป็นคำกล่าวที่ใช้กันแพร่หลายโดยทั่วไป เวลาที่กล่าวถึงระบบเรามักจะต้องคำนึงถึงคำ ๓ คำ คือ

๑) การคิดอย่างมีระบบ (System Thinking)

หมายถึงการคิดอย่างมีเหตุผล โดยคิดอย่างรอบคอบถึงผลได้ผลเสียที่จะเกิดขึ้นทั้งในภาพรวม และ ทุกส่วนขององค์ประกอบย่อยของระบบว่าต่างก็มีส่วนสัมพันธ์กัน และสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

๒) วิธีปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ(System Approach)

หมายถึงวิธีปฏิบัติงานที่เป็นระบบ โดยมีการนำเอาปัจจัยที่จำเป็นต่อการบริหารมาใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดผลรับตรงตามเป้าหมายที่กำหนด ทั้งปัจจัย กระบวนการทำงาน และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น จะมีส่วนสัมพันธ์กัน และเป็นผลซึ่งกันและ.

๓) ทฤษฎีเชิงระบบ (System Theory)

เป็นทฤษฎีที่ระบุนำองค์การประกอบด้วยส่วนประกอบเป็นอิสระ และเป็นวิธีการบริหารงานที่จะเพิ่มค้ำเข้าใจ รู้จุดเด่นจุดด้อยในองค์กร เพื่อการพัฒนา

แนวคิดตามหลักของทฤษฎีเชิงระบบเป็นอย่างไร

หลักการและแนวคิดของทฤษฎีเชิงระบบที่สำคัญ ดังนี้

๑) ทฤษฎีเชิงระบบมีความเชื่อว่า ระบบจะต้องเป็นระบบเปิด (Open System) กล่าวคือ จะต้องมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมโดยได้รับอิทธิพลหรือผลกระทบตลอดเวลาจากสภาพแวดล้อม

๒) มีรูปแบบของการจัดลำดับ (The Hierarchical Model) ในลักษณะของระบบใหญ่และระบบย่อยที่สัมพันธ์กัน

๓) มีรูปแบบของปัจจัยป้อนเข้า และผลผลิต (Input Output Model) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลของการปฏิสัมพันธ์ที่มีกับสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มต้นจากปัจจัยกระบวนการและผลผลิตตามลำดับเป็นองค์ประกอบของระบบ

๔) แต่ละองค์ประกอบของระบบ จะต้องมีส่วนสัมพันธ์กัน หรือ มีผลกระทบต่อกันและกัน (The Entities Model) หมายความว่า ถ้าองค์ประกอบของระบบตัวใดตัวหนึ่งเปลี่ยนไปก็จะมีผลต่อการปรับเปลี่ยนขององค์ประกอบตัวอื่นด้วย

๕) ทฤษฎีเชิงระบบ เชื่อในหลักการของความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ (Cause and Effect) ซึ่งเป็นหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์ได้ทฤษฎีเชิงระบบไม่เชื่อว่าผลของสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งเกิดจากเหตุเพียงสาเหตุเดียว แต่ทฤษฎีเชิงระบบเชื่อว่าปัญหาทางการบริหารที่เกิดขึ้นมักจะมาจากสาเหตุที่มากกว่าหนึ่งสาเหตุ

๖) ทฤษฎีเชิงระบบจะมองทุกๆ อย่างในภาพรวมของทุกองค์ประกอบมากกว่าที่จะมองเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบ

๗) ทฤษฎีเชิงระบบคำนึงถึงผลของการปฏิบัติที่เป็น "Output" หรือ "Product" มากกว่า "Process" ซึ่งผลสุดท้ายของงานที่ได้รับอาจมีมากมายหลายสิ่งซึ่งก็คือผลกระทบ (Outcome or Impact) ที่เกิดขึ้นตามมาในภายหลังนั่นเอง

๘) ทฤษฎีเชิงระบบจะมีกระบวนการในการปรับเปลี่ยน และป้อนข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เพื่อบอกให้รู้ว่าระบบมีการเบี่ยงเบนอย่างไร ควรจะแก้ไขที่องค์ประกอบใดของระบบ ซึ่งก็คือการวิเคราะห์ระบบ (System Analysis) นั่นเอง

รูปแบบของวิธีระบบเป็นอย่างไร (System Approach Model)

จากหลักการและแนวคิดทฤษฎีเชิงระบบดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นจะเห็นได้ว่า ระบบประกอบด้วยส่วนประกอบที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

๑) ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ทรัพยากรทางการบริหารต่างๆ ด้าน ได้แก่ บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Materials) การบริหารจัดการ (Management) และแรงจูงใจ (Motivations) ที่เป็นส่วนเริ่มต้นและเป็นตัวจักรสำคัญในการปฏิบัติงานขององค์การ

๒) กระบวนการ (Process) คือ การนำเอาปัจจัยหรือทรัพยากรทางการบริหารทุกประเภทมาใช้ในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เนื่องจากในกระบวนการจะมีระบบย่อยๆ รวมกันอยู่หลายระบบครบวงจร ตั้งแต่การบริหาร การจัดการ การนิเทศการวัดและการประเมินผล การติดตามตรวจสอบ เป็นต้น เพื่อให้ปัจจัยทั้งหลายเข้าไปสู่กระบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓) ผลลัพธ์ (Product or Output) เป็นผลที่เกิดจากกระบวนการของการนำเอาปัจจัยมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

๔) ผลกระทบ (Outcome or Impact) เป็นผลที่เกิดขึ้นหลังจากผลลัพธ์ที่ได้ ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่คาดหวังหรือไม่เคยคาดคิดมาก่อนว่าจะเกิดขึ้นก็ได้เขียนเป็นรูปแบบ (Model) ของวิธีระบบ

การนำรูปแบบทฤษฎีเชิงระบบไปใช้ในการบริหารการศึกษาทำได้อย่างไร

การนำเอาทฤษฎีระบบหรือวิธีระบบมาใช้ในการบริหารองค์การ หากนำมาใช้ให้ดี ถูกต้องและเหมาะสม ระบบก็จะช่วยให้องค์การมีประสิทธิภาพในทางตรงกันข้าม หากนำมาใช้ไม่ถูกต้องหรือ

องค์ประกอบแต่ละส่วนของระบบไม่สัมพันธ์กัน ก็อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อองค์การได้ ดังนั้นการนำเอาทฤษฎีเชิงระบบหรือวิธีการระบบมาใช้ จึงจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ระบบที่เรียกว่า System Analysis ควบคู่กันไปด้วยการวิเคราะห์ระบบจะช่วยให้ผู้บริหารทราบว่า หากผลผลิตหรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ปัญหานั้นจะเกิดจากองค์ประกอบใดของระบบ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันหรือไม่ อย่างไร ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) จะช่วยให้ทราบถึงประเภทของปัญหาจุดที่ต้องได้รับการพัฒนาแก้ไขหรือปรับปรุงได้มากขึ้นปรับปรุงก็จะต้องกระทำอย่างเป็นระบบ มีไข่แก้ไขเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้นการวิเคราะห์ระบบ (system Analysis) เป็นส่วนหนึ่งของวิธีระบบ (system Approach) ที่มุ่งเน้นกระบวนการ (Process) มากกว่าผลผลิตหรือผลงาน (Output or Product) โดยมุ่งวิเคราะห์ปัญหา (Identify the Problem) และเป็นกระบวนการประเมินวิธีระบบ การวิเคราะห์ระบบ เป็นขั้นแรกของการพัฒนา ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายเพื่อให้มีระบบการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ เพราะการพัฒนาคือการปรับปรุง เพื่อให้สภาพปัญหาที่มีอยู่หมดไป หรือเหลือน้อยลงตามศักยภาพของทรัพยากรและข้อจำกัดที่มีอยู่ให้เกิดความสมดุลของโครงสร้างและองค์ประกอบต่างๆ ในระบบ จึงจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ระบบตัวอย่างของสถาบันการศึกษาที่นำเอาทฤษฎีระบบไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาองค์กร คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งได้นำทฤษฎีนี้ไปใช้ในระบบประกันคุณภาพทางการศึกษา โดยใช้อักษรย่อ"IPO! ซึ่งมีประเด็นและรายละเอียด ดังนี้

๑) ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ (๑) ปรัชญา ปณิธาน และวัตถุประสงค์ (๒) หลักสูตร(๓) คณาจารย์ (๔) นิสิต (๕) แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ (๖) อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม (๗) ระบบบริหารจัดการ (๘) งบประมาณ

๒) ปัจจัยกระบวนการ (Process) ได้แก่ (๑) การเรียนการสอน (๒) การบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม (๓) การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (๔) การวิจัย (๕) ระบบประกันคุณภาพ

๓) ปัจจัยผลผลิต (Output) ได้แก่ ผลผลิต

๔) ปัจจัยผลกระทบ (Impact) ได้แก่ ผลกระทบต่อมหาวิทยาลัย คณะสงฆ์ และสังคม"

สรุปแนวคิดการบริหารการศึกษาตามทฤษฎีวิธีคิดแบบนี้มีส่วนประกอบที่สำคัญระบบประการได้แก่

๑) ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ทรัพยากรทางการบริหารทุกๆ ด้าน ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การบริหารจัดการ และแรงจูงใจ ที่เป็นส่วนเริ่มต้นและเป็นตัวจักรสำคัญในการปฏิบัติงานขององค์กร

๒) ปัจจัยกระบวนการ (Process) คือ การนำเอาปัจจัยหรือทรัพยากรทางการบริหารทุกประเภทมาใช้ในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบเนื่องจากในกระบวนการจะมีระบบย่อย ๆ รวมกันอยู่หลายระบบครบวงจร ตั้งแต่การบริหาร การจัดการการนิเทศ การวัดและการประเมินผล การติดตามตรวจสอบ เป็นต้น เพื่อให้ปัจจัยทั้งหลายเข้าไปสู่กระบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓) ผลลัพธ์ (Product or Output) เป็นผลที่เกิดจากกระบวนการของการนำเอาปัจจัยมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

๔) ผลกระทบ (Outcome or Impact) เป็นผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากผลลัพธ์ที่ได้ ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่คาดไว้หรือไม่เคยคาดคิดมาก่อนว่าจะเกิดขึ้นก็ได้

การเปรียบเทียบการใช้หลักไตรสิกขาและทฤษฎีเชิงระบบในการบริหารการศึกษา

แนวคิดการบริหารการศึกษาตามหลักไตรสิกขากับแนวคิดตามทฤษฎีเชิงระบบดูเหมือนกับว่าเป็นความสอดคล้องกันที่ลงตัวยู่หลายอย่างทั้งที่แนวคิดทั้ง ๒ นี้ ได้เกิดขึ้นในยุคสมัยที่แตกต่างกันมากอย่างไรก็ตามจากการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทั้งยังมีประเด็นที่ทำให้เห็นได้ว่ามีใช้ว่าหลักไตรสิกขาและทฤษฎีเชิงระบบจะมีความสอดคล้องลงตัวกัน

ทั้งหมดในทุกประเด็น หากได้นำแนวคิดทั้ง ๒ มาสร้างเป็นตารางเปรียบเทียบก็จะทำให้เรามองเห็นผลการเปรียบเทียบได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

สรุปผลการเปรียบเทียบการใช้หลักไตรสิกขาและทฤษฎีเชิงระบบในการบริหารการศึกษา ผลของการเปรียบเทียบสรุปได้ ดังนี้

๑) ด้านทรัพยากรทางการบริหาร ผลการเปรียบเทียบ พบว่า มีความคล้ายกัน กล่าว คือ หลักไตรสิกขา เรียกว่า ปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ หรือบุพภาคของการศึกษา เช่น พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่ชื่อว่า สัปปายะ หมายถึง สิ่งที่อำนวยความสะดวกคล้ายกันสบายเกื้อหนุนในการพัฒนาชีวิตให้มีความเจริญงอกงาม มี ๗ ประการ ได้แก่

- ๑) อวาสสัปปายะ มีที่อยู่ อาคาร สถานที่สภาพแวดล้อมอันเหมาะสม
- (๒) โคจรสัปปายะ การคมนาคมสะดวกดี มีสาธารณูปโภคพื้นฐานที่ดี สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนดี มีอาหารบริบูรณ์ดี อยู่ไม่ไกลและไม่ไกลชุมชนจนเกินไปข่าวสารและสื่อสารที่เอื้อปัญญา
- (๓) ภัสสสัปปายะ มีการพูดคุยที่เหมาะสม มี
- (๔) บุคคลสัปปายะ มีบุคคลที่ถูกต้องเหมาะสมดี มีผู้ทรงภูมิความรู้ และมีคุณธรรมเป็นที่ปรึกษาที่ดี
- (๕) โภชนสัปปายะ มีอาหารที่ถูกสุขอนามัยเหมาะกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ
- (๖) อุตสัปปายะ มีดินฟ้าอากาศที่เหมาะสมไม่หนาวเกินไป และไม่ร้อนเกินไป
- (๗) อิริยาปถสัปปายะ มีการออกกำลังที่เหมาะสม มีสถานที่ออกกำลังกาย จัดพลศึกษา เป็นต้น

สำหรับทฤษฎีเชิงระบบ เรียกว่า ปัจจัยนำเข้าหมายถึง ทรัพยากรทางการบริหารทุกๆ ด้าน ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การบริหารจัดการ และแรงจูงใจ ที่เป็นส่วนเริ่มต้นและเป็นตัวจักรสำคัญในการปฏิบัติงานขององค์การ จะเห็นได้ว่าเกี่ยวกับแนวคิด ด้านทรัพยากรทางการบริหารทั้ง ๒ แนวคิด มีความคล้ายกัน เป็นอย่างมาก

๒) ด้านการนำทรัพยากรทางการบริหารมาใช้ในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ผลการเปรียบเทียบมีความคล้ายกัน กล่าวคือ หลักไตรสิกขาเรียกว่า กระบวนการฝึกตามหลักของไตรสิกขา ได้แก่

- (๑) การเรียนการสอนโดยใช้ไตรสิกขา เช่นกระบวนการจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้การวัดประเมินผล เป็นต้น
 - (๒) บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร เช่น ส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร ทั้งครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อผู้ปกครอง ส่งเสริมบรรยากาศ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนใฝ่สร้างสรรค์ ส่งเสริมบุคลากรและนักเรียน
- ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อผู้อื่น ส่งเสริมเชิดชู ผู้ทำความดีเป็นประจำ เป็นต้น

(๓) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เช่น กิจกรรมเสริมเนื้อหาตามหลักสูตร กิจกรรมประจำวันและสัปดาห์กิจกรรมวันสำคัญ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์กิจกรรมพิเศษอื่นๆ เป็นต้น สำหรับทฤษฎีเชิงระบบ เรียกว่า ปัจจัยกระบวนการ (Process) คือ การนำเอาปัจจัยหรือทรัพยากรทางการบริหารทุกประเภทมาใช้

ในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เนื่องจากในกระบวนการจะมีระบบย่อย ๆ รวมกันอยู่หลายระบบ ครอบคลุม ตั้งแต่การบริหาร การจัดการ การนิเทศ การวัดและการประเมินผล การติดตามตรวจสอบ เป็นต้น เพื่อให้ปัจจัยทั้งหลายเข้าไปสู่กระบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะเห็นได้ว่าเกี่ยวกับแนวคิด ด้านการนำทรัพยากรทางการบริหารมาใช้ในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ทั้ง ๒ แนวคิด มีความคล้ายกัน ก็เป็นอย่างมาก

๓) ด้านผลที่เกิดจากกระบวนการนำเอาปัจจัยมาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนด ผลการเปรียบเทียบ พบว่า มีความคล้ายกันกล่าวคือ หลักไตรสิกขา เรียกว่า การวัดประเมินผลการใช้หลักไตรสิกขา เช่น

(๑) ผลที่เกิดกับตัวผู้เรียน เช่น ผู้เรียนได้มีการพัฒนา ทางด้านกาย คือ มีการบริโภคใช้สอยปัจจัยได้ปริมาณและคุณค่าที่แท้จริงดูแลร่างกายให้แข็งแรง ละยาต แต่งกายเรียบร้อย ทุกระเบียบดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อมมากน้อยเพียงใด ทางด้าน คือ มีศีล ๘ เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต มีข้อสัตย์ มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา สามารถสังคมได้หรือทำงานเลี้ยงชีพอย่างสุจริต มากน้อยเพียงใด ทางด้านจิตใจ คือ มีความกตัญญูรู้แทนคุณ มีจิตใจ เมตตา กรุณา (แบ่งปัน เผื่อแผ่) ต่อกัน ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจอดทน ขยันหมั่นเพียร มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน มากน้อยเพียงใด ทางด้านปัญญา คือ มีศรัทธาและความเข้าใจถูกต้องในพระรัตนตรัยบาป-บุญ คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ ใฝ่รู้ใฝ่ศึกษา ใฝ่สร้างสรรค์ แสวงหาความจริง พัฒนาแก้ไขปัญหได้ด้วยสติปัญญามากน้อยเพียงใด

(๒) ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชน เช่น โรงเรียนได้รับความไว้วางใจ เชื่อมั่น ศรัทธา และได้รับความร่วมมือจากชุมชน วัดในชุมชนได้ศาสนาทายาทเป็นกำลังส่งเสริมพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น ครอบครัวในมีสมาชิกที่เป็นคนดีไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขไว้ช่วยเหลือครอบครัวและช่วยในการพัฒนาชุมชนเพิ่มมากขึ้น มากน้อยเพียงใด เป็นต้น

สำหรับทฤษฎีเชิงระบบ เรียกว่า ปัจจัยผลผลิตเป็นผลที่เกิดจากกระบวนการของการนำเอาปัจจัยมาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนดจะเห็นได้ว่าเกี่ยวกับแนวคิด ด้านผลที่เกิดจากกระบวนการนำเอาปัจจัยมาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนดทั้ง ๒ แนวคิด มีความคล้ายกัน เป็นอย่างมาก

๔) ด้านผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากผลลัพธ์ ผลการเปรียบเทียบ พบว่า มีความต่างกัน กล่าว คือหลักไตรสิกขา มิได้แยกเอาส่วนนี้มากล่าวไว้ต่างหาก แต่ได้รวมกล่าวไว้ในเรื่องเกี่ยวกับ ด้านผลที่เกิดจากกระบวนการนำเอาปัจจัยมาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนด เรียบร้อยแล้ว แต่สำหรับทฤษฎีเชิงระบบ เรียกว่า ปัจจัยผลกระทบเป็นผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากผลลัพธ์ที่ได้ ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่คาดไว้หรือไม่เคยคาดคิดมาก่อนว่าจะเกิดขึ้นก็ได้

สรุป

เนื้อหาที่ผู้เขียนได้นำเสนอมาทั้งหมดในบทความนี้ มีอยู่ ๓ ประเด็นหลัก คือ หลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาหลักทฤษฎีเชิงระบบการเปรียบเทียบการใช้หลักไตรสิกขาและทฤษฎีเชิงระบบในการบริหารการศึกษา ซึ่งประเด็นที่ได้นำเสนอมาทั้งหมดสรุปได้ ดังนี้

หลักสิกขานี้ ครอบคลุมการปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนา สิกขาเป็นหลักธรรมภาคปฏิบัติ เมื่อหลักปฏิบัติธรรมทั้งหมดอยู่ในหลักสิกขา ก็กล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนานั้นเป็นหลักธรรมแห่งการศึกษา เรื่องของการศึกษาเป็นเรื่องของพระพุทธศาสนาทั้งสิ้นการพัฒนาตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นเนื้อหรือเป็นตัวเป็น

ความหมายที่แท้ของการศึกษา การศึกษานั้นเป็นทั้งตัวการพัฒนาและเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนา คือเป็นการพัฒนาคนขึ้นไป โดยพัฒนาตัวคนทั้งคนหรือชีวิตทั้งชีวิต ตัวการพัฒนานั้นคือการศึกษา เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาอย่างนี้แล้วก็จะเอาคุณสมบัติที่ตัวมีซึ่งเกิดจากการศึกษานี้ไปเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต และสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ การศึกษาก็เลยกลายเป็นเครื่องมือการพัฒนา รูปแบบของไตรสิกขาประกอบด้วยส่วนประกอบที่สำคัญ ดังนี้คือ

- ๑) ปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิหรือบุพภาคของการศึกษา
- ๒) กระบวนการฝึกตามหลักของไตรสิกขา
- ๓) วัดและประเมินผลการใช้ไตรสิกขาในการบริหารจัดการศึกษา

จากหลักการและแนวคิดทฤษฎีเชิงระบบ ประกอบด้วยส่วนประกอบที่สำคัญ คือ

๑) ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ทรัพยากรทางการบริหารต่างๆ ด้าน ได้แก่ บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Materials) การบริหารจัดการ (Management) และแรงจูงใจ (Motivations) ที่เป็นส่วนเริ่มต้นและเป็นตัวจักรสำคัญในการปฏิบัติงานขององค์การ

๒) กระบวนการ (Process) คือ การนำเอาปัจจัยหรือทรัพยากรทางการบริหารทุกประเภทมาใช้ในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เนื่องจากในกระบวนการจะมีระบบย่อยๆ รวมกันอยู่หลายระบบครบวงจร ตั้งแต่การบริหาร การจัดการ การนิเทศการวัดและการประเมินผล การติดตามตรวจสอบเป็นต้น เพื่อให้ปัจจัยทั้งหลายเข้าไปสู่กระบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓) ผลลัพธ์ (Product or Output) เป็นผลที่เกิดจากกระบวนการของการนำเอาปัจจัยมาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

๔) ผลกระทบ (Outcome or Impact) เป็นผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากผลลัพธ์ที่ได้ ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่คาดไว้หรือไม่เคยคาดคิดมาก่อนว่าจะเกิดขึ้นก็ได้

เขียนเป็นรูปแบบ (Model) ของวิธีระบบ ได้ดังนี้

ผลการเปรียบเทียบ การใช้หลักไตรสิกขาแลทฤษฎีเชิงระบบในการบริหารการศึกษา พบว่า มีความคล้ายกัน ๓ ด้าน คือ ด้านทรัพยากรการบริหาร ด้านการนำทรัพยากรทางการบริหารมาในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ และ ด้านเกิดจากกระบวนการนำเอาปัจจัยมาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนด ส่วนด้านผลเกิดขึ้นภายหลังจากผลลัพธ์ มีความต่างกัน จะเห็นได้ว่าแนวคิดการบริหารการศึกษาตามหลักไตรสิกขากับแนวคิดตามทฤษฎีเชิงระบบ ถึงแม้ว่าจะเกิดขึ้นในยุคสมัยที่ต่างกันแต่ก็เป็นความสอดคล้องกันที่ลงตัวหากได้นำหลักไตรสิกขาในหลักคำสอนของพระพุทธมาบูรณาการกับแนวคิดในทฤษฎีเชิงระบบซึ่งเป็นวิทยาการสมัยใหม่ ให้เป็นรูปแบบการบริหารการศึกษาโดยใช้หลักของไตรสิกขาบูรณาการ แล้วน่าจะเป็นรูปแบบที่มีความสมบูรณ์ และเป็นเครื่องมือที่ทรงคุณค่าเพื่อใช้ในการบริหารการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น